

Den sidste Mølle i Rønne —

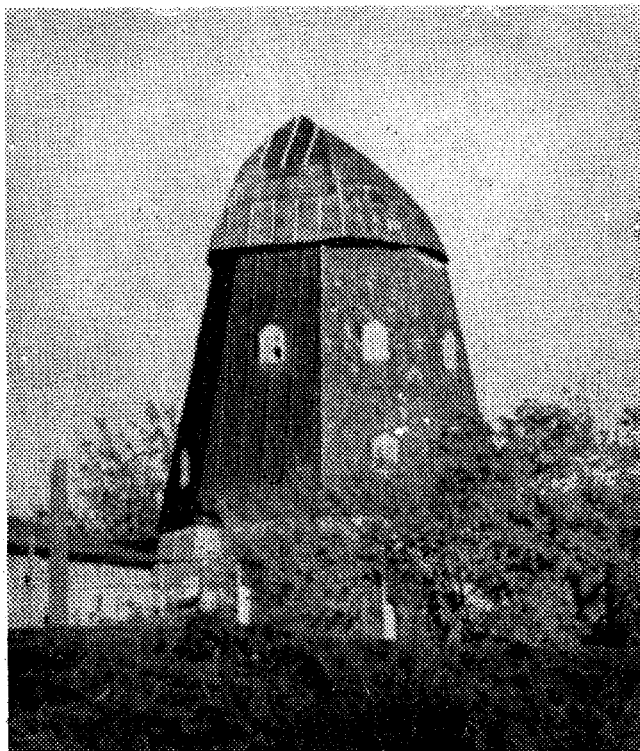
Tissd. 16-11-43. En Ejendoms interessante Historie gennem 200 Aar.

Det er mærkeligt, naar man tænker derpaa, at Rønne By, der i sin Tid paa én Gang havde 12 Møller, hvoraf 5 hollandske, nu kun har én eneste tilbage og tilmed uden Vinger. Det er Søndre Mølle eller Kastelsmøllen, som den er kaldt den sidste Snes Aar. I Anledning af, at det er 200 Aar siden denne Mølleejendom først træder frem i Rønne Topografi og Historie, skal gives nogle Træk af dens interessante Saga.

Første Gang man finder Møllen her paa det søndre Volddistrikt, er paa et militært Kort efter en af Oberstløjtnant Giedde i 1743 foretagen Opmaaling og udarbejdet i 1744. Paa dette Kort findes en Signatur som et Plus eller Kors +, hvilket er den Stubmølle, der hørte til Ejendommen, inden den hollandske Mølle blev opført. Stubmøllen stod paa Volden, der hvor Landevejen gennemskar denne. Det nøjagtige Sted har ved Opmaaling vist sig at være paa Syd-siden af Søndre Allé, tværs for Sygehusvej. I 1743 var der ved dette Sted endnu Vand i Voldgraven, saa Møllen kunde faa Lejlighed til at spejle sig. — Møllehuset, 10 Fag Bindingsværk, laa med Gavl til Vejen i en Afstand af 70 Alen VSV for Møllen og 50 Alen fra Vejen, der i hin Tid løb Vest om Møllen inde paa de nuværende Haver. Huset laa i en Avisløkke, helt omhegnet af et Kampestensgærde. Den var 300 Alen lang, indtog hele

Søndre Bastion og naaede i Nord til 70 Alen fra den nuværende Kirkegaards ældste Del. Den kaldtes »Kastelsløkken« og nævnes saadan i 1745 i Rønne Kæmnerbog. Paa Thuras Prospekt over Byen, som den saa ud fra Søen i 1754, ses saavel Stubmøllen som Møllerhuset.

Hvem der ejede Søndre Mølle i hin Tid er ikke oplyst. Men efter at Byens Ejendomme ved Forordning af 1761 var blevet numererede, og denne Ejendom havde faaet sit ældste Matrikelnummer, 5, kan Ejerrækken følges. I en Skatteliste af 1764 ses Ejeren af Nr. 5 at være Jens Hansen Møller, og det tilføjes, at han »nærer sig«, det vil sige klarer sig selv økonomisk, hvorfor han paalignes 5 Mark i Ekstraskat til Staten. Samme Aar 1764 fremkommer en mærkelig Oplysning, idet Rønne Byfoged, Selmer, i en Indberetning til Stiftsamtmændene beretter om Møllerne i Rønne, at »4 Vejrmøller staar norden for Byen og en stor hollandsk Gryn-mølle sydlig for Byen«. Saafremt dette er rigtigt, hvilket man skulde tro, da er Stubmøllen af 1754 erstattet af en holl-

landsk Mølle — Bornholms ældste — som atter senere er erstattet med en Stubmølle. Den nævnte Jens Hansen Møller findes endnu i 1781 som Ejer af Møllen, der har Mtr.-Nr. 5 og betegnes »ved Vejen sønden Byen.« Efter hans Død blev Ejendommen solgt til A n-

ders Pedersen Fyen. Han solgte til Asmus Møller, og denne solgte i 1798 til Hans Pedersen Marcher, tidligere boende i en Gaard paa Østsiden af Stettestræde. Han var født 1757 paa Store Myregaard i Olsker. Var tillige Skipper, gift første Gang 1784 med Giertrud Christensdatter, død 1798, og anden Gang 1799 med Karen Kristine Hansdatter.

En Beskrivelse af 1801.

I 1901 blev Ejendom med Mølle om-
takseret til Brandforsikring, ved hvilken
Lejlighed der affattedes følgende Be-
skrivelse: »Møllere Hans Pedersen Mar-
cher. Matr. 5. Eet Huus en Længde 10
Fag Bindingsværk med Straaetag og
kinede Vægge, til Stue, Køkken og
Ladehuus. Af 3 Rom er Oventømmeret
med Tag i Storm afgaaet, sat alt for 50
Rigsdaler.«

»En Stobbe Mølle med 1 Qværn, af
Fyhre Oventømmer, og Stobbe, Steen-
bielke med virere Undertømmer af
Eegetræe, i ordentlig brugbar Stand. Sat
til 350 Rigsdaler.« I 1803 sættes Huset
til 100 Rdlr., da det »befandtes meget
forbedret.«

Hans Pedersen Marcher flyttede ved
Aar 1806 ind i Byen i Ejendommen paa
det nordøstre Hjørne af Søndergade og
Østergade efter at have solgt søndre
Mølle til Hans Hansen Møllere.
I hans Ejertid, i 1811, blev Møllens For-
sikringssum nedsat til 300 Rigsdaler,
fordi den var »noget forfaldet«. Hans
Hansen solgte Ejendommen ca. 1815 til
Hans Jürgen Schou, tidligere
boende paa »Knorrenborg«, det nuvæ-
rende Fredensborg. I hans Tid forfaldt
Møllen yderligere, og i 1817 nedsættes
Forsikringen til 200 Rigsdaler Sedler
eller 80 Rigsbankdaler Sølv, fordi den er
»meget forfaldet.«

Efter Hans Jørgen Schou ejedes Mølle
og Hus fra 1824 af Anders Larsen
Rasch. Han var født 1789, blev Sømand
og skal i 5—6 Aar have været i den
franske Marine. gift 6. Novbr. 1824 med
Karen Marie Jensdatter, Datter af Reb-
slager Niels Jensen i Rønne og Anna M.
Grønlund. I 1827 er Møllen forsikret for
400 Rbdl. og Huset for 280 Rbdl. An-
der Larsen Rasch flyttede i 1835 ind i
Nørregade og etablerede sig som Vogn-

mand. Han afgik ved Døden 22. Januar
1868. Er Farfar til Biografdirektør Niels
Rasch. — Anders Larsen Rasch solgte
Mølleejendommen til Niels Chris-
tian Holm, der nævnes Ejer i 1837
og følgende Aar. Han var tidligere Skip-
per og ejede en Del af Gaarden i Store-
gade, nu Statsskolens Sydføj. I 1842
opførte han en Tværlænge paa 4 Fag
til Stuehuset. Møller Holm blev kendt
som den, der assisterede Kronprinsen,
Frederik VII, ved dennes Undersøgelser
af Oldtidsgrave paa Bornholm, som Tak
herfor fik han tilsendt Prinsens Foto-
grafic træet som Guvernør paa Fyn,
egenhændigt underskrevet. Prinsen sid-
der ned med sin Adjutant staaende ved
sin Side. I samme Aar 1842 solgte Holm
en Grund til Militæret til Opførelse af
Fyrværkerboligen.

Den hollandske Mølle

opførte Chr. Holm i 1851—52 paa Søn-
dre Bastion ca. 150 Alen SSV for den
gamle Stubmølle. Navnet »Søndre
Mølle« blev hermed endnu mere beret-
tiget. Sidstnævnte Aar bekendtgjorde
han Stubmøllen til Salg. Hvor den kom
hen, er ikke oplyst. I 1850'erne og 60-
erne var gode Mølleaar, og Holm tjente
mange Penge, saaledes et Aar 1800
Rigsdaler Netto, en stor Sum i hin Tid.

Paa et Matrikelkort af 1853 er Møl-
lens ottekantede Grundplan vist med en
Diameter af 14 Alen.

Ved en Matrikulering af Markjorderne
i 1818 fik Ejendommen udenbys Nr. 298,
der var gældende 1830—40; derefter
Mtr.-Nr. 290 gældende ca. 1840—60,
hvorefter 274 og 275 henholdsvis for det
gamle Hus og for Møllen. Denne Dehing
fremkom ved, at Møller Holm solgte
Møllen, men beholdt Husejendommen
med den meste Avlsjord. Køberen
Hans Leo Koføed opførte i 1867
nye Bygninger paa Mølleejendommen,
det endnu staaende Stuehus og nordre
Længe. Han gav 4000 Rigsdaler for
Ejendommen og kom til at sidde med
for megen Gæld, hvorfor han solgte alle-
rede i 1868, 1. November, til hjemvendt
Danskamerikaner Morten Peter
Kjøller, der — saavidt det kan ses
— ogsaa erhvervede den gamle Avls-
brugerejendom. Kjøller solgte atter i
1869 til Hans Peter Lund, der
siden 1862 havde ejet sin Fædrengaard
»Tophjem«, 21. Slg. i Nylars, i Ægte-
skab med Kirstine Kathrine Dam.

I 1872 solgte H.P. Lund Mølleejen-
dommen med tilhørende Jord til Møller
H. J. Andersen, medens han beholdt
Avlsbrugergaarden, hvor siden hans
Børn fortsatte Driften. Møller Andersen
var en dygtig Fagmand, og Mølleri-
et udvidedes stærkt i den lange Aarrække,
han ejede Søndre Mølle. Han byggede
Magasin og Stald, anskaffede Motor og
moderne Indretninger i Møllen, der efter-
haanden blev berøvet sin Vindkraft dels
ved Plantagens tiltagende Vækst, dels
ved Byggeri i Nærheden. Møller Ander-
sen var en længere Aarrække Formand
for Bornholms Møllerforening.

I 1917 overdrog H. J. Andersen For-
retningen til sin Søn C. Sigurd An-
dersen, tidligere Bogholder ved Born-
holms Andels-Svineslagteri. Han ud-
udvidede Virksomheden, særlig ved
Fremstilling af Flormel, og ændrede
Møllens Navn til »Kastelmøllen«. I 1924
udvandrede C. S. Andersen til Kanada
efter at have solgt Møllen til Karl H.
Kjær, der fra 1900 til 1921 havde ejet
Aarsballermøllen i Klemensker og 1921—
24 Blæsbjerggaard i Nyker. Det kendte
Navn Kjær, der endnu er knyttet til Ka-
stelmøllen, er saaledes sidste Epoke i
denne Fremstilling af Sagaen om den
sidste Vindmølle i Rønne.

K. Thorsen.